

Наталія ДУНА,

orcid.org/0000-0003-1339-5454

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(Харків, Україна) *n.duna@karazin.ua*

Валерія ЮРЧЕНКО,

orcid.org/0000-0003-0263-1941

кандидат економічних наук,

викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(Харків, Україна) *v.v.yurchenko@karazin.ua*

«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА – АНГЛІЙСЬКА МОВА»: МОДЕЛЬ І СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРОВАНОВОГО НАВЧАННЯ

Статтю присвячено проблемі створення нового інтегрованого курсу «Міжнародна економіка – Англійська мова» на загальних засадах теорії інтегрованого навчання. Метою статті є окреслити коло можливих підходів та моделей, які мають бути закладені в основу інтегрованого курсу, обрати оптимальну модель інтегрованого навчання міжнародної економіки й англійської мови, яка поєднувала б традиційний спосіб викладання міжнародної економіки як базової економічної дисципліни із інноваційними підходами до формування навичок мовленнєвого спілкування в процесі вивчення іноземної мови, розробити стратегії викладання курсу. В статті проаналізовано основні підходи до викладання дисциплін «Міжнародна економіка» та «Іноземна мова», доведено, що базовими підходами до викладання інтегрованого курсу мають бути компетентнісний, студенто-орієнтований (особистісно-орієнтований), культуро-орієнтований, бізнес-орієнтований. Розглянуто придатні для застосування в освітньому процесі моделі інтегрованого навчання, а саме: «Англійська мова як засіб навчання» (EMI); «Змістовно-орієнтоване навчання» (CBI); «Змістовно-мовне інтегроване навчання» (CLIL). На основі аналізу цих моделей одну з них (а саме CBI) обрано як оптимальну. В статті представлені основні елементи інтегрованого курсу, і виявлено проблему теоретичної складності та термінологічної перенасиченості англійськомовного матеріалу навчальної дисципліни «Міжнародна економіка», що може заважати засвоєнню зазначеного матеріалу і стати перешкодою на шляху створення інтегрованого курсу як такого. Запропоновано стратегії подання лекційного та практичного учбового матеріалу, що мають сприяти подоланню зазначеної проблеми та підвищенню якості й результативності навчання в цілому. Стратегії розроблено на базі деяких традиційних (візуалізація, персоналізація, історифікація) та сучасних (гейміфікація, навчання у співпраці, метод проектів, проблемне навчання, кейс-метод) підходів до вивчення економічних дисциплін та іноземної мови.

Ключові слова: інтегроване навчання, змістовно-орієнтоване навчання (CBI), компетентнісний підхід, особистісно-орієнтований підхід, стратегії навчання.

Nataliia DUNA,*orcid.org/0000-0003-1339-5454**PhD in Economics,**Associate Professor at the Department of International Economics and World Economy**V.N. Karazin Kharkiv National University**(Kharkiv, Ukraine) n.duna@karazin.ua***Valeriia YURCHENKO,***orcid.org/0000-0003-0263-1941**PhD in Economics,**Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Purposes**V.N. Karazin Kharkiv National University**(Kharkiv, Ukraine) v.v.yurchenko@karazin.ua*

“INTERNATIONAL ECONOMICS – ENGLISH LANGUAGE”: MODEL AND STRATEGIES FOR INTEGRATED LEARNING

The article deals with the problem of developing a new integrated course “International Economics – English language”, based on the general principles of the theory of integrated learning. The article aims at outlining the range of possible approaches and models that should form the basis of the integrated course, choosing an optimal model of the integrated learning, which would combine the traditional way of teaching international economics as a basic economic discipline with innovative approaches to the formation of communicative skills in the process of learning a foreign language; another task is developing strategies for teaching the integrated course. The article analyzes the main approaches to teaching the disciplines “International Economics” and “English Language”, it is proved that the basic approaches to teaching an integrated course should be competency-based, student-oriented (personally-oriented), culture-oriented, business-oriented. Models of integrated learning widely used in the educational process are considered, namely: “English as a medium of instruction” (EMI); “Content-based learning” (CBI); “Content-Language Integrated Learning” (CLIL). The analysis of these models permitted to chose one of them (namely CBI) as optimal. The article presents the main elements of the integrated course, and reveals the problem of theoretical complexity and terminological oversaturation of the English-language material of the “International Economics”; it can interfere with the assimilation of the educational material and become an obstacle to the creation of the integrated course. Strategies for the presentation of lecture and practical educational material are proposed. These strategies should contribute to overcoming the specified problem and increasing the quality and effectiveness of education as a whole. The strategies were developed on the basis of some traditional (visualization, personalization, historicization) and modern (gamification, cooperative learning, project method, problem-based learning, case method) approaches to teaching economic disciplines and a foreign language.

Key words: *integrated learning, content-based learning (CBI), competence approach, person-oriented approach, learning strategies.*

Інтегроване навчання як метод викладання дедалі більше привертає до себе увагу дослідників. Інтеграція в процесі навчання зазвичай реалізується шляхом поєднання різних наукових сфер, злиття в одному навчальному курсі різних учбових предметів і розкриття комплексних тем. На думку багатьох дослідників, саме іноземна мова має найширші можливості в плані інтеграції як з гуманітарними, так із точними науками. Така інтеграція одночасно сприяє посиленню мотивації до професійного самовдосконалення і до опанування іноземних мов. Саме тому методи інтегрованого викладання академічних дисциплін «в тандемі» з іноземними мовами офіційно визнані в країнах Європейського Союзу як такі, що сприяють реалізації мовної політики ЄС (Richards, Rodgers, 2014: 116).

Постановка проблеми. Не викликає сумнівів той факт, що система освіти України на даний

момент постала перед низкою викликів, серед яких і необхідність конкурувати на відкритому ринку освітніх послуг в умовах євроінтеграції, і дезорганізація, викликана двома роками пандемії та останнім роком воєнних дій на території країни, і швидка цифровізація освіти та впровадження он-лайн навчання. Відповіддю на ці та інші виклики (до яких слід віднести насамперед деморалізацію, демотивацію, фізичне скорочення контингенту студентів ЗВО) має бути підвищення якості освіти, зокрема, за рахунок впровадження нових, прогресивних методів викладання. Одним з таких методів слід вважати інтегроване навчання, потенційно здатне забезпечити і підвищення рівня мотивації студентів, і їх конкурентоспроможності як фахівців на ринку праці. Особливо актуальним є впровадження інтегрованого навчання з таких дисциплін, як «Міжнародна економіка», «Міжнародний бізнес», «Міжнародне

право», оскільки вони вивчають суспільні відносини в міжнародному контексті, потребують формування в майбутніх фахівців широкої ерудиції, крос-культурної компетенції та вміння творчо використовувати різноманітні іншомовні джерела інформації.

Аналіз досліджень. Організація інтегрованого навчання як такого, вимагає огляду наукових праць, присвячених основним підходам та методам викладання дисциплін «Міжнародна економіка» та «Іноземна мова». Аналіз робіт з методики викладання дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародні економічні відносини» (Бестужева, Котиш, 2018), (Болдовська, 2018), (Носач, Водолазька, 2020) дозволяє стверджувати, що в основу викладання курсів «Міжнародна економіка» та «Міжнародні економічні відносини» традиційно закладені компетентнісний, студенто-орієнтований, бізнес-орієнтований, культурно-функціональний підходи, основними ж методами викладання цих дисциплін є метод макро- і мікроаналізу, історичний і логічний методи, проблемне навчання, бізнес-гра, тренінг, бізнес-кейс, семінар-дискусія. Наукові праці з методики викладання іноземних мов (Richards, Rodgers, 2014), (Осова, 2017), (Тарнопольський, 2019) свідчать про те, що в їх викладанні використовується більш широкий спектр підходів та методів. Перевага у їх викладанні надається комунікативному, культуро-орієнтованому, особистісно-орієнтованому, принципово-прагматичному підходам. Також серед домінуючих підходів у викладанні іноземних мов згадуються компетентнісний, лексичний, проблемне навчання, тексто-орієнтований підхід. До найбільш сучасних і розповсюджених методів навчання іноземних мов належать: інтерактивні вправи, ігри, метод проектів, навчання у співпраці, навчання за допомогою інформаційних (комп'ютерних та інших цифрових) технологій.

В сучасній науковій літературі описані три основні дидактичні моделі організації інтегрованого навчання за схемою «академічна навчальна дисципліна + англійська мова». Перша з них – «Англійська мова як засіб навчання» або ЕМІ (English as a Mean of Instruction), сутність якої полягає в тому, що матеріал певної академічної дисципліни подається англійською мовою (McDougald, Álvarez-Ayure, 2020). На думку фахівців з Оксфордського університету, світ зараз спостерігає «ЕМІ-бум» – стрімке розповсюдження цієї освітньої моделі в університетах, середніх і навіть початкових школах. Проте, наслідки цієї зростаючої тенденції залишаються недостатньо дослідженими. В деяких країнах ЕМІ

впроваджується через політику «тиску зверху», іноді з явним нехтуванням освітніх наслідків, які може мати навчання за допомогою іноземної мови для мільйонів студентів. Створена в університеті дослідницька група ЕМІ Oxford Research Group вивчає ефекти від впровадження ЕМІ як моделі інтегрованого навчання в неангломовних країнах, зокрема вплив ЕМІ на продуктивність вивчення мови та вивчення освітніх дисциплін, що викладаються англійською, гнучкість мови та гібридність, якість викладання, компетенції, необхідні для успішного викладача ЕМІ та інші аспекти проблеми (EMİ Oxford Research Group, 2023).

Наступна модель інтегрованого навчання відома як «Змістовно-орієнтоване навчання» або СВІ (Content Based Instruction). Вона передбачає, що учні або студенти опановують навчальну дисципліну і вивчають мову одночасно. Головна увага приділяється вивченню академічної дисципліни – на це вказує сама назва моделі, проте цілі мовного навчання також присутні і повною мірою реалізуються. СВІ залучає до навчального процесу викладача мови, який здійснює безпосередньо мовне навчання та працює з викладачем дисципліни, забезпечуючи ефективне спільне викладання курсу. Інший варіант реалізації навчання за цією моделлю передбачає, що фахівець з академічної дисципліни має достатню мовну підготовку і самостійно реалізує обидві складові викладання інтегрованого курсу – змістовну і мовну (Richards, Rodgers, 2014).

Нарешті, третя модель інтегрованого навчання має назву «Змістовно-мовне інтегроване навчання» або СЛІЛ (Content and Language Integrated Learning). Деякі дослідники не розмежовують другу та третю моделі, вважаючи СЛІЛ просто європейським аналогом СВІ, народженого в Північній Америці (McDougald, Álvarez-Ayure, 2020). Проте існує також протилежна точка зору, згідно до якої різниця між другою та третьою моделлю все ж таки є. Згідно (Richards, Rodgers, 2014), СЛІЛ є більш мовно-орієнтованою. Ця модель передбачає, що викладання здійснює фахівець з академічної дисципліни, який має достатню мовну підготовку, а в навчальному процесі більш широко використовується контент мовної дисципліни. Узагальнено можна стверджувати, що «навчальна програма СЛІЛ може виникнути в мовному класі, тоді як СВІ, як правило, має за відправну точку цілі змістовного класу» (Richards, Rodgers, 2014: 16). Тобто, за змістом і технологіями навчання, СВІ є дещо ближчим до ЕМІ, тоді як СЛІЛ скоріше наблизений до курсу іноземної мови професійного спрямування.

Слід також зазначити, що протягом останніх років опубліковано значну кількість робіт як іноземних, так і вітчизняних авторів, присвячених окремим аспектам реалізації методики інтегрованого навчання. З точки зору даного дослідження, безумовно корисними є публікації, в яких аналізуються перспективи застосування інтегрованого навчання у ЗВО України (наприклад, (Leishnova et al, 2021)), різні аспекти змістовно-мовного викладання економічних дисциплін (Kryvko, Saprunova, 2021), (Yurchenko, 2021), досвід впровадження СБІ та CLIL в інших країнах (Gulmira, Dringó-Horváth, 2021), (Metlí, Akis, 2022).

Мета статті – сформувати оптимальну модель інтегрованого навчання міжнародної економіки й англійської мови професійного спрямування, яка поєднувала б традиційний спосіб викладання міжнародної економіки як базової економічної дисципліни з інноваційними підходами до формування навичок мовленнєвого спілкування в процесі вивчення іноземної мови. Реалізація зазначеної мети потребує вирішення кількох взаємопов'язаних завдань, а саме: 1) формування загального підходу до викладання інтегрованої дисципліни «Міжнародна економіка – Англійська мова»; 2) обрання однієї з існуючих моделей інтегрованого навчання як базової; 3) модифікація і адаптація обраної моделі з урахуванням вимог робочих програм дисциплін «Міжнародна економіка» і «Англійська мова», які мають бути закладені в основу інтегрованого курсу; 4) обрання технологій і стратегій викладання у відповідності до особливостей сформованої моделі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз зазначених вище літературних джерел дозволяє стверджувати, що інтегрований курс «Міжнародна економіка – Англійська мова» має спиратися на базові підходи, притаманні кожній з двох дисциплін, а саме: компетентнісний, студенто-орієнтований (особистісно-орієнтований), культуро-орієнтований, бізнес-орієнтований (принципово-прагматичний). При цьому, ми можемо стверджувати, що інтеграція розширює можливості кожного окремого підходу і підвищує ефективність його застосування. Так, наприклад, з восьми основних компетенцій, рекомендованих Європейським парламентом і Радою ЄС для навчання протягом життя, під час вивчення дисципліни «Міжнародна економіка», в першу чергу формуються та вдосконалюються наступні: знання математики, навички роботи з цифровими носіями, навчання заради здобуття знань, ініціативність та практичність. Завдяки ж інтеграції з курсом іноземної мови до цього переліку додаються ще три компе-

тенції: спілкування іноземною мовою, соціальні навички, обізнаність та самовираження у сфері культури (Рекомендація 2006/962/ЄС). Культурно-функціональний підхід, сутність якого полягає в формуванні (під час вивчення курсу «Міжнародна економіка») у здобувача економічної культури та ерудиції, які він функціонально застосовує в подальшій професійній діяльності, в результаті інтеграції з мовною дисципліною збагачується завдяки застосуванню елементів лінгвокультурології та лінгвокраїнознавства.

Подальшим кроком розробки теоретико-методичних засад інтегрованого курсу «Міжнародна економіка – Англійська мова» має бути обрання базової моделі інтегрованого навчання. Традиційно викладання «Міжнародної економіки» як теоретичної економічної дисципліни в ЗВО України організоване у вигляді лекційного курсу, метою якого є засвоєння теоретичної інформації, і відповідної серії практичних і семінарських занять, спрямованих на закріплення теоретичних знань шляхом вирішення певних практичних завдань. Вивчення іноземної мови (зокрема іноземної мови професійного спрямування) у ЗВО України організоване у вигляді практичних занять. Воно включає: а) оволодіння мовними засобами, до яких належать фонетичні, орфографічні, лексичні, граматичні; б) формування мовленнєвих навичок, тобто навичок усного та письмового мовлення, представлених відповідно аудіюванням і говорінням (усне мовлення) та читанням і письмом (письмове мовлення). Мовленнєві навички зазвичай поділяють на дві групи: рецептивні навички (аудіювання, читання) та продуктивні навички (говоріння, письмове мовлення).

З огляду на структуру обох дисциплін («Міжнародна економіка»: лекції + практичні заняття; «Англійська мова»: практичні заняття) оптимальною моделлю інтегрованого навчання, придатною для використання в українських ЗВО слід вважати СБІ. Саме ця модель є дещо більш орієнтованою на контент академічної дисципліни, ніж на мовну підготовку, тому дозволяє зберегти традиційну для дисципліни «Міжнародна економіка» структуру, що поєднує лекційні та практичні заняття, і, навіть здійснювати викладання зусиллями двох викладачів, один з яких може бути фахівцем з міжнародної економіки, відповідальним за проведення лекційних занять, а інший – фахівцем з англійської мови професійного спрямування, відповідальним за проведення практичних і семінарських занять.

В таблиці 1 наведені типові компоненти навчальних дисциплін «Міжнародна економіка»

Інтеграційна взаємовідповідність компонентів курсу «Міжнародна економіка – Англійська мова»

	Міжнародна економіка	Англійська мова
Лекційні заняття	Опанування професійної термінології іноземною мовою	Вивчення нової лексики (в тому числі правопису та вимови) – (лексична складова)
	Подання лекційного матеріалу іноземною мовою усно із використанням візуальних опор (рисунок, фото, логічні схеми тощо)	Аудіальне сприйняття лекційного матеріалу, засвоєння додаткової інформації в формі текстів для читання й аудіювання, перегляд відео – (розвиток рецептивних навичок)
	Відповідь на відкриті запитання лектора, обговорення лекційного матеріалу	Говоріння (монологічне та полілогічне усне мовлення за матеріалом лекцій та додатковим матеріалом), відтворення лекційного матеріалу у вигляді письмового резюме теми – (розвиток продуктивних навичок)
Практичні заняття	Розв'язання економіко-математичних задач	Надання розгорнутої аргументованої відповіді – (розвиток письмового мовлення)
	Вирішення ситуативних завдань за технологіями кейс-метод, проблемно орієнтоване навчання, навчання у співпраці	Обговорення проблеми, спільний пошук шляхів її вирішення – (читання, діалогічне усне мовлення із використанням професійно-орієнтованої лексики)
	Усні доповіді на семінарських заняттях із презентацією матеріалів	Відповідь у формі монологу та участь в обговоренні – (аудіювання, монологічне та полілогічне усне мовлення)

Джерело: авторська розробка.

й «Англійська мова», які, на думку авторів, органічно поєднуються в процесі інтегрованого викладання.

Використання моделі змістовно-орієнтованого інтегрованого навчання має забезпечувати набуття теоретичних знань та практичних навичок з міжнародної економіки, підвищувати рівень володіння мовними засобами (лексичними, фонетичними) та розвивати мовленнєві навички (аудіювання, читання, говоріння, письмо). Ми бачимо, що в таблиці 1 немає елемента граматики, оскільки інтегрований курс «Міжнародна економіка – Англійська мова» орієнтований на здобувачів, які вже мають середній або вищий за середній рівень мовної підготовки.

Однією з проблем, пов'язаних із викладанням економічних дисциплін, зокрема дисципліни «Міжнародна економіка», є високий рівень складності та термінологічної насиченості матеріалу. Необхідність викладання матеріалу іноземною мовою посилює цю проблему і змушує шукати шляхи вирішення у створенні відповідних стратегій навчання, які мають урізноманітнити матеріал та способи його подання, а отже, знизити подвійне навантаження на слухача, що виникає в результаті подачі іноземною мовою теоретичного матеріалу дисципліни, який досить складно сприймається навіть рідною мовою. До того ж з огляду на ситуацію, що склалася на даний момент у вітчизняній вищій освіті, слід вважати актуальним використання навчальних технологій та стратегій навчання, здатних підвищити вмотивованість студентів.

Такими стратегіями, на нашу думку, є наступні.

І. Стратегії подання лекційного матеріалу:

1. Стратегія візуалізації – передбачає максимально можливий супровід теоретичних положень ілюстративним матеріалом (схеми, таблиці, графіки, діаграми, ментальні карти, семантичні сітки, блоки, решітки), показ відеопрезентацій, використання відео та аудіоматеріалу англійською мовою під час лекцій.

2. Стратегія персоналізації – спрямована на викладання теоретичного матеріалу з паралельним викладом біографічних відомостей про видатних економістів та фрагментів їхніх творів, а також історичного контексту, обставин створення різних теоретичних положень. Відповідно до цієї стратегії, курс «Міжнародна економіка – Англійська мова» має містити відомості про осіб, які дали початок основним теоретичним розробкам даної академічної дисципліни, починаючи від А. Сміта, Д. Юма та Д. Рікардо – до більш сучасних авторів (П. Самуельсон, Дж. Мід, Я. Тінберген).

3. Стратегія історизації певною мірою аналогічна попередньої. Він передбачає необхідність створення яскравого екскурсу в історію кожного теоретичного досягнення, кожної окремої теми економічної дисципліни. Наприклад, розглядаючи сучасну теорію міжнародної торгівлі в курсі міжнародної економіки, ми повинні простежити її еволюцію від поглядів меркантилістів (XV–XVII), а потім до теорій абсолютних переваг А. Сміта (XVIII) та порівняльних переваг Д. Рікардо та

Дж. Мілля (XVIII–XIX), а далі – до неокласичної теореми Гекшера-Уліна, до феномена Леонтьєва (XX), і новітньої теорії життєвого циклу товару та теорії конкурентоспроможності М. Портера. Також при вивченні сучасного стану теорії платіжного балансу необхідно простежити її історію від першої теорії автоматичного саморегулювання платіжного балансу Д. Юма та Д. Рікардо (XVIII), а також згадати кейнсіанську теорію регулювання платіжного балансу, теорії зовнішньої та внутрішньої рівноваги Р. Харрода та Т. Скитовського, інструментально-цільового методу регулювання платіжного балансу Дж. Міда, Яна Тінбергена та інших, теорії нормативного регулювання платіжного балансу, монетаристську теорію регулювання платіжного балансу.

4. Стратегія соціо- та лінгвокультурної орієнтації. Ця стратегія передбачає використання досягнень етимології, лінгвоконцептології, соціолінгвістики, лінгвокультурології та застосування їх до базових категорій курсу «Міжнародна економіка» (наприклад, «трудова міграція» може розглядатися як концепт, реалізований у друкованих медіа). Також можливе створення економіко-краєзнавчих та економіко-культурних сюжетів іноземною мовою з метою урізноманітнити навчальний матеріал та підвищити інтерес здобувачів до його вивчення.

II. Стратегії подання матеріалу під час практичних та семінарських занять:

1. Урізноманітнення мовної та мовленнєвої діяльності. Ця стратегія спрямована на надання здобувачам можливості вивчати економічну інформацію у формі вправ, які традиційно використовуються під час навчання лексики, граматики, аудіювання, говоріння, читання, письма на заняттях з іноземної мови. Наприклад, для оволодіння професійною термінологією можуть використовуватися традиційні та інноваційні способи подання лексичного матеріалу, у тому числі: а) способи вербальної безперекладної семантизації (визначення, контексти, описи ситуацій, використання синонімів, антонімів, холонімів або меронімів, гіперонімів або гіпонімів, аналіз способів словотвору та структурних компонентів слова, асоціації зі словами рідної мови); б) наочні невербальні способи безперекладної семантизації (картки, фото, комікс, фотоколаж); в) логіко-наочні словесні методи безперекладної семантизації (семантична сітка, семантична карта, семантичні решітки, семантичні блоки, графік або діаграма, компонентний семантичний аналіз). Візуалізація забезпечить більш міцне запам'ятовування, адже для розкриття значення слів здобувачі доклада-

тимуть певних зусиль, розвиватимуть мовну здогадку, пояснюватимуть характер синтагматичних зв'язків між словами.

2. Гейміфікація навчального процесу. Ця стратегія передбачає використання ігор та інтерактивних вправ, моделювання освітнього простору, рух в освітньому просторі та інші аналогічні дії, спрямовані на самопізнання та самореалізацію. Гра зазвичай містить елемент змагання. Причому шанси на перемогу залежать не лише від рівня освітньої компетентності, а й від інтелекту, кмітливості, швидкості реакції тощо. В умовах дистанційного навчання гейміфікація може відбуватися завдяки використанню спеціальних інтерактивних он-лайн ресурсів (наприклад, Wordwall, Quizizz, Quizlet) що дозволяють викладачеві самостійно створювати ігри, вікторини та інші інтерактивні он-лайн завдання.

3. Навчання у співпраці та проектна робота. Основною ідеєю навчання у співпраці є ідея взаємодії учнів під час занять. Це означає, що студенти несуть як індивідуальну, так і колективну відповідальність за успіх кожного члена команди. У процесі навчання студенти формують малі групи (3-4 особи) і отримують загальне завдання, щоб самостійно визначити ролі кожного члена команди. Завдання вирішується спільними зусиллями та більш здатні та підготовлені студенти допомагають менш підготовленим. В умовах он-лайн навчання застосування цієї стратегії також є можливим, оскільки сучасні он-лайн платформи (зокрема, Zoom) дозволяють розподілити аудиторію на міні-групи.

Суть проектного методу навчання полягає у пошуку студентами загального вирішення проблеми та поданні кінцевого результату у вигляді проекту. У методичній літературі пропонуються різні варіанти проектів у галузі вивчення іноземної мови: а) проекти інсценування (інсценування ситуацій, інсценування тексту); б) інформаційні проекти (підготовка повідомлення, блоку новин); в) видавничі справи (підготовка статті, буклету, міні-газети); г) сценарні заходи (заняття-турнір, заняття-екскурсія) та інші.

4. Проблемне навчання та кейс-метод. Ця стратегія передбачає аналіз (під керівництвом викладача) проблемних положень теорії міжнародної економіки та пов'язаних з ними практичних ситуацій та передбачає високий рівень самостійної самодостатньої діяльності студентів, спрямованої на їх вирішення. Проблемний метод характеризується тим, що викладач не пропонує знання та способи діяльності в її остаточному вигляді, він лише розставляє орієнтири та спрямовує процес

пошуку, не декларує, що вірно, а що ні, а постійно обмірковує, спонукає сперечатися з опонентами, залучає студентів до активного обґрунтування певної точки зору, у пошуках аргументів. Суть кейс-методу полягає у розробці набору навчальних матеріалів, що належать до конкретної практичної ситуації; умови завдання зазвичай є професійно-орієнтованими, і завдання як таке часто не має однозначного рішення.

5. Використання інформаційних, комунікаційних та мультимедійних технологій. Мультимедійні технології у навчанні використовують одночасно кілька інформаційних середовищ: графіку, текст, відео, фотографію, анімацію, якісний звук. Завдяки поєднанню звукових, графічних, анімаційних та текстових ефектів мультимедіа успішно імітує ефект занурення в активне мовне та професійне середовище, реалізуючи сучасні лінгвістичні, методичні, педагогічні технології. Найчастіше мультимедійний ефект забезпечують спеціальні навчальні програми, які підтримують навчальний процес.

Висновки. Дослідження дозволило обрати базові підходи до викладання інтегрованого курсу «Міжнародна економіка – Англійська мова»: компетентнісний, студенто-орієнтований (особистісно-орієнтований), культуро-орієнтований,

бізнес-орієнтований (принципово-прагматичний) – та сформувати оптимальну змістовно-орієнтовану модель інтегрованого навчання, що поєднує традиційний спосіб викладання навчальної дисципліни «Міжнародна економіка» із інноваційними засобами розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок на заняттях з іноземної мови. В ході дослідження виявлено проблему теоретичної складності та термінологічної перенасиченості англійського економічного теоретичного матеріалу, що може призвести до проблем засвоєння зазначеного матеріалу. Для подолання цієї проблеми та підвищення якості та ефективності навчання загалом авторами запропоновано наступні стратегії подання матеріалу інтегрованого курсу: 1) для лекційних занять: стратегії візуалізації, персоналізації, історизації, соціо- та лінгвокультурної орієнтації; 2) для практичних занять: стратегія урізноманітнення мовної та мовленнєвої діяльності, стратегії гейміфікації, навчання у співпраці, проблемного навчання, навчання із використанням сучасних комп'ютерних технологій. Усі стратегії засновані на актуальних методах навчання, спрямованих на особистісний розвиток, підвищення вмотивованості, активності та самостійності студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бестужева С. В., Котиш О. М. Проблеми удосконалення сучасної системи освіти у зовнішньоекономічній сфері. *Викладання економічних дисциплін в умовах глобалізаційних та інтеграційних перетворень*: збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції, 01 червня 2018 р., ХНАДУ. Харків, 2018. С. 54–55.
2. Болдовська К. П. Особливості формування системи компетентностей фахівців економічного профілю з навчальної дисципліни «Міжнародні економічні відносини» *Викладання економічних дисциплін в умовах глобалізаційних та інтеграційних перетворень*: збірник матеріалів Міжнародної науково-методичної конференції, 01 червня 2018 р., ХНАДУ. Харків, 2018. С. 54–55.
3. Носач І. В., Водозазька Н. В. Аспекти та методи викладання Міжнародних економічних відносин у закладах вищої освіти України. *Бізнес Інформ*. 2020. № 10. С. 105–110.
4. Осова О. О. Теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах: монографія. Харків, 2017. 348 с.
5. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text (Дата звернення: 19.02.2023).
6. Тарнопольський О. Б. Три головних парадигми у викладанні іноземних мов у XXI сторіччі: пролегомени до створення єдиного підходу до їх навчання. *Іноземні мови*. 2019. № 2. С. 3–9.
7. Gulmira K., Dringó-Horváth I. Systematic review of CLIL in computer science: Past, present, and future — with a special focus on using ICT. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*. 2021. № 14(2). P. 323–347. URL: <https://laclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/18001> (Дата звернення: 19.02.2023).
8. EMI Oxford Research Group. URL: <http://www.emi.network/> (Дата звернення: 19.02.2023).
9. Kryvko M. Yu., Saprunova O. G. The Practical Implementation of CLIL Principles in Class with Students-Economists in the Process of Learning Foreign Languages. *Матеріали X Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю: “Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action”*. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 12 березня 2021. С. 485–491.
10. Leishnova N. O., Pavlova L.V., Serheieva O. A. CLIL Elements and Instruments for Teaching Nonlinguistic Students. *Матеріали X Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю: “Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action”*. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 12 березня 2021. С. 492–499.
11. McDougald J. S., Álvarez-Ayure C. P. Expanding the Value of CLIL: Perspectives from Primary to Higher Education. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*, 2020. № 13(2), P. 155–162. URL: <https://laclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/15213> (Дата звернення: 19.02.2023).

12. Metli A., Akis D. (2022). Challenges and Strategies on the Content and Language Integrated Learning Approach (CLIL): A Case Study from the Turkish Context. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*. 2022. №15(1). P. 1–27. URL: <https://laclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/18027> (Дата звернення: 19.02.2023)
13. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge, 2014. 410 p.
14. Yurchenko V. V. CLIL-Model and Strategies for teaching basic economic disciplines. *Матеріали X Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю: “Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action”*. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 12 березня 2021. С. 509–517.

REFERENCES

1. Bestuzheva S. V., Kotysh O. M. Problemy udoskonalennia suchasnoi systemy osvity u zovnishnoekonomichnii sferi. [Problems of Improving the Modern Education System in the Foreign Economic Sphere] *Vykladannia ekonomichnykh dystsyplin v umovakh hlobalizatsiinykh ta intehratsiinykh peretvoren: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi nauko-metodychnoi konferentsii*, 01 chervnia 2018 r., KhNADU. Kharkiv, 2018. S. 54–55 [in Ukrainian].
2. Boldovska K. P. Osoblyvosti formuvannia systemy kompetentnosti fakhivtsiv ekonomichnoho profilu z navchalnoi dystsypliny “Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny” [Peculiarities of the Formation of the Competence System of Specialists in the Field of Economics Studying the Academic Discipline “International Economic Relations”] *Vykladannia ekonomichnykh dystsyplin v umovakh hlobalizatsiinykh ta intehratsiinykh peretvoren: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi nauko-metodychnoi konferentsii*, 01 chervnia 2018 r., KhNADU. Kharkiv, 2018. S. 54–55 [in Ukrainian].
3. Nosach I. V., Vodolazka N. V. Aspekty ta metody vykladannia Mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy. [Aspects and Methods of Teaching International Economic Relations in Higher Education Institutions of Ukraine] *Business Inform*. 2020. № 10. S. 105–110 [in Ukrainian].
4. Osova O. O. Teoretyko-metodychni zasady realizatsii innovatsiinykh tekhnolohii navchannia inozemnykh mov u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh: monohrafiia. [Theoretical and Methodological Principles of the Implementation of Innovative Technologies for Teaching Foreign Languages in Higher Pedagogical Educational Institutions: monograph] Kharkiv, 2017. 348 s. [in Ukrainian].
5. Rekomendatsiia 2006/962/IeS Yevropeiskoho Parlamentu ta Rady (IeS) “Pro osnovni kompetentsii dlia navchannia protiahom usoho zhyttia” vid 18 hrudnia 2006 roku. [Recommendation 2006/962/EU of the European Parliament and of the Council (EU) “On core competences for lifelong learning”, December 18, 2006]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text [in Ukrainian].
6. Tarnopolskyi O. B. Try holovnykh paradyhmy u vykladanni inozemnykh mov u XXI storichchi: prolehomeny do stvorenna yedynoho pidkhodu do yikh navchannia. [Three Main Paradigms in Teaching Foreign Languages in the 21st Century: Prolegomena to the Creation of a Unified Approach to Their Teaching] *Inozemni movy*. 2019. № 2. S. 3–9.
7. Gulmira K., Dringó-Horváth I. Systematic review of CLIL in computer science: Past, present, and future – with a special focus on using ICT. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*. 2021. № 14(2). P. 323–347. URL: <https://laclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/18001>
8. EMI Oxford Research Group. URL: <http://www.emi.network/>
9. Kryvko M. Yu., Saprunova O. G. The Practical Implementation of CLIL Principles in Class with Students-Economists in the Process of Learning Foreign Languages. *Materialy X Vseukrainskoi naukovoï konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu: “Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action”*. Kharkiv, KhNU imeni V.N. Karazina, 12 bereznia 2021. P. 485–491.
10. Leishnova N. O., Pavlova L.V., Serheieva O. A. CLIL Elements and Instruments for Teaching Nonlinguistic Students. *Materialy X Vseukrainskoi naukovoï konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu: “Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action”*. Kharkiv, KhNU imeni V.N. Karazina, 12 bereznia 2021. P. 492–499
11. McDougald J. S., Álvarez-Ayure C. P. Expanding the Value of CLIL: Perspectives from Primary to Higher Education. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*, 2020. № 13(2), P. 155–162. URL: <https://laclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/15213>
12. Metli A., Akis D. (2022). Challenges and Strategies on the Content and Language Integrated Learning Approach (CLIL): A Case Study from the Turkish Context. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*. 2022. № 15(1). P. 1–27. URL: <https://laclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/18027>
13. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge, 2014. 410 p.
14. Yurchenko V. V. CLIL-Model and Strategies for teaching basic economic disciplines. *Materialy X Vseukrainskoi naukovoï konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu: “Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action”*. Kharkiv, KhNU imeni V.N. Karazina, 12 bereznia 2021. P. 509–517.